Lymbus

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

Budapest
2016

Lymbus

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

Főszerkesztő
Ujváry Gábor

Felelős szerkesztő
Lengyel Réka

Olvasószerkesztő
Nyerges Judit

A szerkesztőbizottság tagjai:
Boka László, Fazekas István, Gecsényi Lajos, Jankovics József, K. Lengyel Zsolt, Katona Csaba, Kollega Tarsoly István, Mikó Árpád, Monok István, Oborni Teréz, Pálffy Géza, Petneki Áron, Szentmártoni Szabó Géza, Varga Katalin

A kötetet kiadja
a Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet, a Klebelsberg Kuno Alapítvány,
az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára,
a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság és az Országos Széchényi Könyvtár

HU ISSN 0865 0632

Kiadja a Balassi Intézet és az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Felelős kiadó: Fodor Pál főigazgató
Borítóterv: Csizmadia Kata
Nyomdai előkészítés: MTA BTK Történettudományi Intézet
tudományos információs témacsoport
Nyomdai munka: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: Dr. Tomcsányi Péter

Tartalom

9 Bilkei Irén
Közöletlen Jagelló-kori oklevelek a Csányi család levéltárából

17 Kiss Farkas Gábor
„Mindent el kell hinnünk és meg kell tartanunk, ami a Bibliában van?" Gosztonyi János győri püspök kérései és Iodocus Clichtoveus párizsi teológus válaszai: *Nonnullarum questionum dissolutio* (1517)

45 Szentmártoni Szabó Géza
Bajnaky István hat levele Trencsén város levéltárából, Balassi Bálint és német virágénekek említésével

57 Hámori Nagy Zsuzsanna
Francia követjelentések Bethlen Péter és kísérete brüsszeli és velencei tartózkodásáról

67 Szabó András Péter
A besztercei levéltár jegyzékei az erdélyi fejedelmi udvarról (1636–1659)

123 Martí Tibor – Monostori Tibor
A Spanyol Monarchia értesülései a Magyar Királyságról. Castañeda márki titkárának „interjúja" Esterházy Miklós nádorral (1639)

141 Balogh Zsuzsánna – Barta M. János
Bánffy Dénes levelei Csáky Istvánhoz (1667–1669)

171 Bujtás László Zsigmond
Magyar vonatkozású levelek Gerard Hamel Bruyninx levéltárából (1676–1677)

187 Kovács Zsuzsa
Attila sírja Lippánál

199 Tóth Ferenc
Az irodalom és a diplomácia vonzásában. Charles Gravier, Vergennes grófja François de Tott báróhoz írt levelei, 2. rész

235 Vaderna Gábor
Gróf Teleki Ferenc (1785–1831) levelei

275 Orbán János – Csörsz Rumen István
Kéziratok és nyomtatványok egy marosvásárhelyi kereskedőház boltozatából

315 Tóth Barna
„Magyar versekkel felelő Kaballa". Pálóczi Horváth Ádám *versgenerátor*a

343 Czifra Mariann
Kazinczy Ferenc grammatikája: helyesírás és kiejtés

367 Onder Csaba
Kölcsey Ferenc: Előszámlálása azon Princípiumoknak mellyek a' Révai' Grammatikájában megállítatnak

377 Tóth Kálmán
Kiss József orvos levelei az MTA KIK Kézirattárában

389 Schiller Erzsébet
Magyar peregrinus tanárok – Nagykőröstől Oxfordig és az Urálig

395 Székely Tamás
Vajkay Károly vasgyári igazgató jelentése az állami foglalkoztatású munkások választójoggal történő esetleges felruházásának ügyében (1904)

407 Egry Gábor
Egy kiállhatatlan ember megpróbáltatásai. Kelemen Lajos állam elleni izgatási pere Nagy-Romániában

425 Joó András
„Az ősi felfogáshoz képest egy bizonyos változás mutatkozik…” Iulio Maniu fejtegetései Magyarországról, Romániáról és az erdélyi kérdésről 1944 januárjában

443 Lakatos Artur
A temesvári Madosz működése 1944. augusztus 23. – október 1. között

451 Rácz János
Kompromisszumra képtelenül. A Brit Kommunista Párt és értelmisége az 1956-os forradalom idején

Szentmártoni Szabó Géza

Bajnaky István hat levele Trencsén város levéltárából, Balassi Bálint és német virágénekek említésével

Szabó András Péter 2015 májusában, az MTA BTK TTI „Lendület" Szent Korona kutatócsoportja keretében, a Szlovák Állami Levéltár Trencséni Fióklevéltárában (Štátny archív v Bratislave. Pobočka Trenčín) végzett forrásfeltáró munkát, mindenekelőtt Trencsén szabad királyi város gazdag iratanyagát (Magistrát mesta Trenčín) átnézve. A fiatal történész a városi levéltár misszilis sorozatáról nagy mennyiségű fényképet készített. Különösen érdekes a második számú doboz (1580–1600), amely a Trencsénnek küldött levelek mellett szép számmal tartalmaz olyan, az 1587 és 1596 közötti időszakból származó misszilisek is, amelyek címzettje nem maga a város, hanem Ladislav Kolar, egy humanista műveltségű, több nyelven (latin, magyar, szláv) levelező városi tisztviselő.

A Liptó vármegyei Rózsahegyről származó Ladislav Kolar a Ladislaus Carpentarius Rosenbergensis humanista nevet használta. A Carpentarius a szláv Kolar latin megfelelője, amely magyarul kerékgyártót, bognárt jelent. Kolarról csupán annyit lehet tudni, hogy előbb Balassa András fiait tanította Vágbesztercén, majd Thurzó György szolgálatában, a Trencsén vármegyei Zsolnalitva (Lietava) várának számvevője volt, ezt követően 1597-től Trencsén városában lett bíró, majd 1608-ban jegyző.[1] A hozzá írott levelek közt szerepelnek egy eddig ismeretlen levélírónak, Bajnaky Istvánnak 1587–1589 között keltezett magyar nyelvű, helyenként sérült levelei. Ezek közlését, régi magyar irodalmi vonatkozásaik miatt, Szabó András Péter átengedte számomra.[2] Az alábbiakban a fennmaradt hat misszilis közlésére vállalkozom.

Bajnaky Istvánról mindössze egy apró adatot sikerült eddig találnom. Takáts Sándor egyik közleményében olvasható róla említés: „Az 1590. évben Pálffy Miklós egyik szerencsétlen portyázása alkalmával Zay Lőrinc több más fővitézzel együtt török rabságba esett. [....] Bajnaky István, Monaky János, Sándorffy Miklós és Topos Ferenc újvári huszártisztek mindent elkövettek, hogy valami előkelő török rabot szerezhessenek zálogba, vagy hitelbe Zay Lőrinc kiszabadítására."[3]

Az alábbiakban közlésre kerülő hat levélből ennél valamivel több kerekedik ki Bajnaky István személyéről. A szellemes levélíró minden bizonnyal Balassi Bálint unokabátyjának, Balassa Andrásnak a szolgálatában állt. Az ő ügyeit intézve utazgatott Vágbesztercéről Kaszavárba, Biccsére, Éberhárdra, Pozsonyba, Bécsbe. Ladislav Kolarral való barátsága mindkettejük Balassi Andráshoz fűződő kapcsolatából fakadhatott. Baj-

[1] Benda, 1972, 295: Trencsén szabad királyi város jegyzője 1608-ban Kollár Ladislav.
[2] A szívességért ezúton is köszönetet mondok.
[3] Takáts, 1915, 261, 264.

naky a későbbiekben katonaként szolgált Érsekújvárott, ahol szorosabb barátságot kötött Zay Lőrinccel, akinek a török fogságból való kiváltása érdekében, társaival együtt közbenjárt.

A Bajnaky István leveleiben olvasható titkosírás megegyezik Szakoli Ézsaiás, 16. század eleji krakkói diák rejtjelezésével, amelyet egykor Békesi Emil fejtett meg.[4] A levél írója a magánhangzók helyett alkalmazta azoknak betűsorbeli szomszédjait. Az „a" helyett áll „b", „e" helyett „f", „i" helyett „k", „o" helyett „p", „u" helyett „x". A mássalhangzók viszont megmaradtak saját hangértékükben. A hat levelet, az érthetőség kedvéért, mai magyar helyesírásra átírt, vagy ahhoz közelítő változatban, a gyakori rövidítések feloldásával közlöm.

Az első levélben Bajnaky István Ernő főherceg lengyel királyságra való készülődéséről ír, majd a Csallóközből Bécsbe küldött német virágénekek továbbítását ígéri.

A második levél eleje sajnos eléggé rongált, ezért csak részben lehetséges kiolvasni.

A harmadik levél még nehezebben olvasható, mint az előbbi. Bajnaky ebben Miksa főherceg krakkói tartózkodásáról ír, aki a lengyel trónra pályázó testvére, Ernő főherceg királysága érdekében utazott oda. Ernő azonban a sziléziai Pitschen (Byczyna) melletti vesztes ütközet (1588. január 25.) után alulmaradt a nagyhatalmú Jan Zamojski kancellár jelöltjével, a majdani III. Zsigmonddal szemben.

A negyedik levél is sok helyütt nehezen olvasható. Ebben ismét szó esik Miksa főhercegről.

Az ötödik levél azért nevezetes, mert említés van benne Balassi Bálintról, akivel Bajnaky István 1588 májusának elején Érsekújvárott találkozott. Míg ő ott a hivatalos személyektől szegényes ellátást kapott, addig Balassi nem volt fösvény az ételben és az italban. Balassit 1588 februárjának végén értesítette a bécsi haditanács érsekújvári alkalmazásáról.[5] Ő maga oda való kinevezéséről 1588. március 7-én kelt, Liptóújvárott írt levelében ekként számolt be barátjának, Kapy Sándornak: „Császár a pert megengedte, fizetésemet és helyemet úgy és ott rendelte, amint szinte kívántam, Újvárban."[6] Szolgálatát lovaskapitányként 1588 áprilisában kezdte meg, azaz Bajnaky levelének írásakor még csak néhány hete tartózkodott a várban. A későbbiekben, talán az esztendő őszén a várkapitány, Zamaria Ferdinánd (Ferrante *Samaria de Speciecasa)* féltékenységből fakadó dühe miatt, távozni kényszerült a várból.[7]

A hatodik levélben Bajnaky házasodási tervéről ír. Az utóiratban a beszterce-váraljai megesett lányokon és asszonyokon élcelődik.

---

[4] Békesi, 1892, 32–34.
[5] Balassa, 1923, 619.
[6] *Uo.,* 580.
[7] Eckhardt, 1943, 162–163; Eckhardt, 1955, 445–455; Eckhardt, 1972, 80–87.

Források

1.

Bajnaky István levele Ladislav Kolarnak
1587. július 3. (az ókalendárium szerint), Bécs

Egregie domine, tamquam frater mihi semper confidentissime, et observandissime, salutem et servitiorum meorum paratam commendationem!

Istentől kegyelmednek minden lelki és testi jókat kívánok adatni, minden kegyelmednek jó akaróival egyetembe. Én is, legyen hála az Úristennek is, egészségben vagyok egyébképpen, csakhogy az sok nyughatatlanságot eluntam, miolta eljöttem onnát hazol.

Inkább mind itt Bécsben és Pozsomban kellett laknom, az Sándorffy[8] uram költsége penig igen bőséges, úgyannyira, hogy immár mellette eluntam az nagy jóllakást, bizony másszor az én uram reá nem [veh]etne, hogy engemet Sándorffi uram költségére hagyna ennyi ideiglen, [ugy]an légyen az eb az tinóért, noha az tinó is jó vala etc.

[...] ezeket írhatom kegyelmednek. Az gyűlést az császár ad 20 Junii Augusti [praesentis] anni penes vetus Novum Calendarium[9] publikálja az fejedelem, de nem jő [...] az öccse Ernestus[10] lészen jelen etc. Az lengyel királságra [...] készöl Ernestus herceg, és gyakorta mustrálják az német [...]at, azt vélem, hogy az rosombergki[11] köként értették, hogy meg fog hamar érni, és oda készölnek megkérdeni, ha tilalmas-é? etc. Az pápa követe tegnapelőtt, úgymint szombaton, érkezett ide, Ernestus hercegnek egy aranyas kardot és egy süveget hozott. Azonképpen az császárnak is ugyan hasonló ajándékot, melyet innét fog Prágába vinni etc. Az ajándék mit jegyezzen, nem vehetém eszembe, az fegyver birodalmat és hatalmasságot jelent az én bolond ítéletem szerént. Az süveg is, ha nesttel, vagy nuszttal, magyar módra béllett, vagy ha hideg ellen melegséget jegyezne etc. Én teljességgel immár bécsi és pozsoni polgárrá kezdék lenni, és talám haza sem találnék immár menni, annyira elfelejtettem az besztercei utat!

Továbbá, ím, ex Insula Calokez[12] hoztanak ide Bécsbe valami szép új virágénekeket németöl, kikben, ím, kegyelmednek praesentibus inclusas[13] kettőt küldtem, tudván azt, hogy kegyelmed effélébe gyönyörködik. Kegyelmed in expeditione Sclavonica transferálja in linguam Hungaricam, vel Sclavonicam, [14] hadd tanuljanak az szegény tótok is belőle.[15]

---

[8] Sándorffy Miklós a magyar királyi kamara tanácsosa.

[9] Magyarországon 1588 januárjában iktatták törvénybe az új kalendáriumot, ám még sokáig használatban maradt a régi is, ókalendárium néven.

[10] Habsburg Ernő (1553–1595) főherceg, a Magyar Királyság katonai főkormányzója.

[11] A Liptó vármegyei Rózsahegy városa.

[12] Csallóköz szigetéből

[13] a jelen levelekbe zártakként

[14] a tót küldeményben fordítsa le magyarra, vagy tótra

[15] Ide kívánkozik Thurzó György megjegyzése a tót nyelvről: „Trombitás János írt tótul az feleségének egy levelet, úgy írták, azmint szintén ő mondotta, igen szép tót szókkal íratta. Ím, oda küldtem, addig meg ne

Egyéb ajándékot, ha Isten éltet, én magam megviszek, avagy megküldhetek kegyelmeteknek, mert ezt is csak szerencsére írtam kegyelmednek. Az Péter dolgáért kedig felette igen kérem, hogy kegyelmed reám ne haragudjék, bizony in duplo compensálom[16] kegyelmednek, ha Isten haza viszen. Kegyelmed tartson meg engemet in sua pristina benevolentia et amicitia,[17] bizony kegyelmednek ingratus[18] szolgája nem lészek. Mindeneknek kegyelmed én szómmal[19] ajánlja szolgálatomat is amannak is, és ez levelet kegyelmed mutassa meg Péter deák uram bátyámnak. Isten kegyelmeddel. Datum raptim[20] Viennae, 3 die Julii veteris calendarii[21] 1587. raptim.

E[gregiae] D[ominationis] V[estrae] servitior Steph[anus] Bajnaky m[anu] p[ropria]

Címzés: *Egregio domino Ladislao secretario Rosombergensi paedagogo filiorum magnifici domini Andreae Balassa, etc. domino et fratri observandissimo.*

Jegyzet a külzeten: A° 87 *Beszterce die 20 Julii ...*

2.

Bajnaky István levele Ladislav Kolarnak
1587. október 14., Kaszavár[22] (Trencsén vármegye)

Egregie domine, amice et veteri fratri mihi observandissime et confidissime, salutem et servitiorum meorum paratam commendationem! Istentől kegyelmednek minden lelki és testi jókat kívánok mindazokkal egyetembe, kikkel kegyelmed is leginkább kívánná etc.

Az én [...]os könyveimet, sietségem miatt, otthon felejtettem, kérem kegyelmedet, küldje el v[...] Mathiástúl míg az úr elérkeznék, mégis írnék belé [...] sok occupatióim[23] lésznek. Azmint izentem kegyelmednek [...] el kegyelmed, és interim[24] azon paplanon fekszenek is [...] mert fekete bagazia[25], az jól [...] szolgálatomat [...]

[...] bezzeg boldog [...] ezt megtanulhatnám etc. [...] úrfinak megmondhatja kegyelmed , hogy [...] de nem hajtá fel az perest etc.

---

küldd az feleségének, hanem olvastasd meg, mégis lészen, édes szívem, min nevetned." (*Bethlenfalvi gróf Thurzó György levelei nejéhez Czoborszent-Mihályi Czobor Erzsébethez, 1. kötet,* kiad. Zichy Edmund, Bp., 1876, 261.)

[16] kétszeresen viszonzom

[17] az ő korábbi jóakaratában és barátságában

[18] hálátlan

[19] az én nevemben

[20] kelt sebtében

[21] az ókalendárium szerint

[22] mai szlovák neve: Košeca

[23] elfoglaltságaim

[24] aközben

[25] festett vászon

Ennek Újvárban[26] magister artholoriae[27] nem fogok lennem, mert nem mindenekor használ mindennek az tudomány, etc. Ha valahonnét nékem szóló levél érkeznék kegyelmedhez, kérem, végye kezéhez kegyelmed, és ha feljössz Pozsomba, hozd fel, ha fel nem jönnél, per certum et fidelem tabellarium[28] küldje meg kegyelmed. Péter deák uram bátyámnak, ha megjön, kegyelmed én szómmal commendet invitia mea,[29] etc. Míg Isten kegyelmedet Pozsomba hozza, én addig kegyelmednek ugyan imperiale hospitiumot[30] szerzek, mint afféle szent merita ecclesiastica personának,[31] és az mellett az secularis[32] uramnak is azért, etc. Zai uramnak[33] kegyelmed mondja szolgálatomat, és fodor hajó[34] Pál uramnak is ebbeli pálmák, azonképpen frissen hágó, nagy lábú mester uramnak is, etc. Azoknak, kik ezt compo[...] megmondhatja kegyelmed, hogy méltók dicséretre efféle inventióért. Hisce ego gratia mea commendo, eandemque feliciter valere cupio.[35] Datum Kasza 14 die 8bris anno 87.

D[ominationis] V[estrae] servitor S[tephanus] B[ajnaky] m[anu] pr[opria]

Címzés: *Egregio domino Ladislao Rosombergensi paedagogo filiorum magnifici domini Andreae Balassa etc. domino fratri observandissimo.*

3.

Bajnaky István levele Ladislav Kolarnak
1587. október 19. (az ó kalendárium szerint), Éberhárd[36] (Pozsony vármegye)

[...] sehonnat [...] kegyelmed én szómmal ajánlja szolgálatomat Filep uramnak, Kaszizkinak (?), Marsozkynak, és egyéb jóakaró barátinknak is etc. Zay uramnak és Toma[...] uramnak is kegyelmed mondja szolgálatomat etc. Ha kegyelmed (quod absit)[37] fel nem jönne, kegyelmedet kérem, én szómmal írjon kegyelmed énnékem bőségesen mindenekről, sőt sub gravi indignationis meae poena firmiter committo et mando, secus nullo modo facturus[38] etc

[26] Érsekújvárott
[27] magister artoloriae = ágyúmester, pattantyús
[28] biztos és hűséges levélvivő által
[29] ajánlja meghívásaimat
[30] fejedelmi vendégséget
[31] érdemes egyházi személynek
[32] világi pap
[33] Zai uram = Zay Lőrinc
[34] göndör hajú Pál, aki talán a Zodoray István levele végén említett Paulus Tonsor lehetett
[35] Itt ezeknek köszönetemet ajánlom és ugyanazokat szerencsésen erősödni óhajtom.
[36] mai szlovák neve: Malinovo
[37] ami távol legyen
[38] méltatlankodásomnak súlyos büntetésének terhe mellett egyebet semmiképpen ne cselekedjél!

Ezzel Isten éltesse kegyelmedet jó egészségben. Datum ex Eberhart 19 die 8bris anno 87. Stylo vetero.[39] Ha nem bánnád jó pascuatio[40] uram

Maximilianus herceg Krakkóban vagyon, de miképpen succedaljon[41] dolga, csak Isten tudja, talám királság nélkül kelletik kijönnie.

Kegyelmed én szómmal ajánlja szolgálatomat Péter deáknak, uram bátyámnak, ha haza jő, és ha valakitől nékem szóló levél érkeznék, végye kezéhez kegyelmed, és küldje, avagy hozza meg énnékem.

Archidux Ernestus [...]

Venturum ex [...]

E[gregiae] D[ominationis] V[estrae] servitor S[tephanus] B[ajnaky] manu propria

Címzés: *Egregio domino Ladislao Rosombergensi paedagogo filiorum magnifici domini Andreae Balassa etc. domino fratri meo observandissimo et clarissimo.*

Jegyzet a külzeten: [...] is kérem kegyelmedet [...] bátyámnak, prédikátor uram [...] ha szembe lészen kegyelmed vélek. Tudod-e [...]al etc.

Az szállás szerzésére gondom lészen, csak Isten hozza fel kegyelmedet, és krétával igen szép ágyat is írok kegyelmednek.

4.

Bajnaky István levele Ladislav Kolarnak
1587. november 19., Pozsony

Egregie domine, frater mihi observandissime et confidentissime, salutem et s[ervitiorum] meorum paratam commendationem! Cuncta spiritualia corporaliaque bona a Deo optimo maximo D[ominatione] V]estrae]. Una cum suis omnibus ex animo precor. Ego gratium superis .... valeo.

Ím, értem, hogy Zay uramat felhozzák una cum[42] Andrea Ta[...]val és [....] vadnak bizony bánom, nem is tudom, mire véljem, hogy kegyelmedet vélek egyetembe fel nem hozták, ugyan szégyen is, hogy efféle úrfiak azt valami hitván drabantra bízták és egy valamire való embert sem küldtek véle. de: írjam nostram magnificentiam male contenta,[43] azmint mástul értem, igen is bosszonkodik az besztercei tiszttartóra.

---

[39] az ókalendárium szerint
[40] legeltetés
[41] folytatódjék
[42] vele együtt
[43] nemeslelkűségünket rosszra tartva

Az mi ugüs ittünunk igen bütüg bizony majd ugyan kétséges vagyok ülütübün. Ám az Úr Isten vigye Abraham kebelébe. Ha lehetséges és Istennek elrendelt és végezett akaratja, esztendőm kitelvén, bizony nem etc. Tudod, mit akarnék mondani etc.

Nova nulla.[44] Az gyűlés Isten tudja, mikor kez...setik el. Maximilianus herceg, azmint értem, jó állapotban vagyon. Asszonyom anyám ma térne be atyánk látni, kinek, ha nem történik erit divisio Apostolorum.[45] Ebben többet [...] készétsen etc. Sed homo cogitat Deus autem disponit[46] etc. Sem ma sem tegnap nem ött semmit atyánk. Vadae (?) ergo pace in nomine Domini.[47] Bizony nem siratom etc.

Oly gazdag ember vagyok, hogy ennyi pénzzel sem birok, mert uram atyámtúl nem kértem ilyen nagy szükséges beteget [...] mert bizony volna az Gelt,[48] üresen [...] exh exhibitor[49] nem menne kegyelmedhez és Filep uramhoz.

Ha Isten meggyógyítja, kérek pénzt tőle, et immo ero [...] immemor[50] etc. Cum rövid szoknyással szabadon az kegyelmed dolgában jure mediante[51] prédálhatok, azmint [...] tudós emberek, úgy mint locumtenens personalis presentia[52] [...] propalatinus regni[53] és az táblán való mesterek és assessorok[54] [...]tatnak, de kegyelmed bánjék cum mandato procuratori,[55] tudja meg kegyelmed omne periculum in mora.[56] Ha sine litteris procuratoriis[57] hozzá kezdönk [...] kelletik viszontag letennönk az causat.[58] Kegyelmednek bővebben írnék, de elsiet ez levélvivő. Hanem regredi v. ut do[mino] Philippo et aliis amicis commendate gratia mea. Valete. Raptim Posonii 19 9bris iudicium pascuationis 87.

Vester amicus et servitor S[tephanus] B[ajnaky] manu propria

Címzés: *Egregio domino Ladislao Rosombergensi magnifici domini Andreae Balassa...*

---

[44] Nincs semmi újság.
[45] az apostolok oszlása lesz. Tréfás utalás az egyházi ünnepre (Apostolorum divisio = július 15.).
[46] de az ember tervez, Isten pedig végez
[47] tehát békében Isten nevében
[48] Geld = pénz.
[49] kézbesítő
[50] sőt leszek vagy feledékeny
[51] jogi közvetítőként
[52] a királyi jelenlét helytartója
[53] nádorhelyettes
[54] ülnökök
[55] ügyvédi megbízással
[56] minden veszély a késlekedésben van
[57] pártfogó levél nélkül
[58] az ügyet

5.

Bajnaky István levele Ladislav Kolarnak.
1588. május 10., Podhrágy[59] (Beszterce-Váralja / Vágváralja, Trencsén vármegye)

Egregie domine, amice mihi frater observandissime, salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem! Istentől kegyelmednek minden jót kívánok adatni mind az új tisztben, s mind penig ez világon való teljes életében, etc. Hogy én az kegyelmed barátságával és társaságával nem élhetek, és hogy kegyelmed én rólam ilyen módon elfeledkezik, mi módon bánjam, azt meg nem írhatom, mert bizony soha nem adtam okot az kegyelmed hozzám való gyűlőségéhez[60] és kegyetlenségéhez. Mivelhogy tehetségem szerént, mindenkor úgy igyekeztem érezni az kegyelmed jó hírét-nevét, mint szintén az magamét. De az az hirtelenséggel való változás honnát lött légyen, nem tudhatom. Hanem kérem kegyelmedet, adja tudtomra énnékem, levele által, ha annyi fogonatja vagyon az köztünk való nagy barátságnak, hogy ezt az gráciát megnyerhessem, etc. Én azt véltem, hogy még ha az Vág vize is visszafordulna folyásában, de mégis az mi régi barátságunk és egymáshoz való szeretetönk meg nem változik etc. De ezekről most bővebben nem írok, hanem ezután, mikor jobb alkalmatosság adatik az kegyelmednek való írásomra.

Új híreket, kik bizonyosok volnának, nem írhatok kegyelmednek etc. Újvárban annyira kémélettettek jó uraim mind ételt, s mind penig boritalt, hogy csak sajtkenyért[61] étettek, és ritka sert[62] itattak, de Balassa Bálint másképpen él véle, kit bizony nem is bánok, mert fösvény többet szokott költeni, az kevés pénz csak az fösvénységgel szokott magának kárt tenni és szolgáinak hálaádatlansággal fizetni. Ám lássa sok kára, ha használ-é véle, etc. Az német úrfi azt beszélli vala e minap asztalnál, hogy kegyelmednek egy gyűrőt adott volna eltenni, és kegyelmed elvette volna, én ugyan asztalnál megmondám, hogy én nem hiszem, hanemhogy ő azt inkább egyébön vötte, és kegyelmed távollétében akarná kegyelmedre kenni etc. Egyebet nem hallottam, hogy kegyelmed felől beszéltek volna, ha[-nem] ez minapiban jelenté az úr asztalnál, hogy ha vala[ha] szemben lészen kegyelmeddel, szólni fog, etc. Péter deák itthon nincsen, Nagybányára[63] vagyon mégis, etc. Kegyelmed asszony[a] egészségben vagyon, és erősen frájoz *kxrtpsk bzzpnnkbl* [Kürtösi azzonnial],[64] Marsozky[65] penig *xkfblxskxbl* [Ujfalusiual].[66] Ám lássák a jámborok, ha hasznokat is vehetik. Nyári itthon nincs, Bécsbe vagyon. Én is nem régen jöttem meg onnat az sok jó költség [...] mellett magam kevesemet is elköltvén etc. *Skdp* [Sidó] György[67] itthon

---

[59] mai szlovák neve: Považské Podhradie
[60] gyűlőségéhez = gyűlölségéhez
[61] kölesből készült kenyér
[62] nagyon híg sör
[63] Nagybánya, Szatmár vármegyében.
[64] Kürtösi asszony = Kürtössy Ilona, Hont vármegyei birtokos asszony.
[65] Marsozky = Marsoczky György.
[66] Ujfalusi = Divék-Ujfalusi Ujfalussy János?
[67] zsidó György = Talán Szkárossy György jószágigazgató, akiről Balassi Bálint Liptóújvárott 1577. szeptember 29-én kelt, Balassa Andrásnak küldött levelében ezt írta: „Kresának tegnap hozák egy levelét,

nincsen, Prágába ment, Julii telik esztendeje, és nem fog tovább itt szolgálni, ki hogy igaz légyen, engedné Atya, Fiú, Szentlélek, egy örök Isten, ámen.

Végezetre kegyelmedet kérem, mint régi bizodalmas barátomat, atyámfiát, hogy kegyelmed engemet igaz barátjának tartson, és parancsoljon, valamibe tudok is, elég vagyok kegyelmednek, bizony örömest szolgálok etc. Mert tudja az Úristen, hogy ezelőtt sem voltam semminek oka, hanem az kegyelmed hírét-nevét távollétében is oltalmaztam, és oltalmazom is.

Tegnap Thurzó[68] urammal voltunk Biccsén,[69] az menyegzőben, akarta volna, ha kegyelmed is ott lett volna, hogy én magam szólhattam volna kegyelmeddel, és megkérdezte volna okait, az kegyelmed hozzá való idegenségének etc. Kit egyébből nem gondolok lenni, hanem hogy Honores mutant mores,[70] etc. Hogy kegyelmedet az Úristen tiszttel szerette, én penig mégis az régi szegénség és postaság alá vettettem, és nyomorgok, talán ezért utál meg kegyelmed engemet, hogy sem jő sem izen, etc. Uram *bgfb bpbnk* és *bzzpnkpm bnkbnk* [ageb apánk és azzoniom aniánk] az fösvény B.[71] etc. Vagynak azmint vagynak, ezek soha meg nem jobbulnak, etc. Ezzel kegyelmednek ajánlom szolgálatomat és az Úristen éltesse kegyelmedet jó egészségben, és adjon jó szerencsét ez új tisztben. Datum raptim in Podhrad 10 Maii anno 88.

E[gregiae] D[ominationis] V[estrae] servitor S[tephanus] B[ajnaky] manu propria

Az letovai[72] szép leányoknak kegyelmed én szómmal ajánlja szolgálatomat etc. Az bécsi és pozsoni szép leányok is kegyelmednek szolgálatjokat ajánlják én általam etc.

Cheszviczei János,[73] az régi szokása szerént, jól tartsa az asztalát, kivel úgyan kérkedik, azmint Sarlai Bá[lint[74] az] torkával etc.

Rövid nap Bécsbe mégyek, kegyelmed parancsoljon énnékem is vagy késre, vagy egyébre valamire szüksége vagyon kegyelmednek, az mi én tőlem lehet, örömest meg hozom és megküldöm kegyelmednek.

Címzés: *Egregio domino Ladislao secretario Rosombergensi rationistae magnifici domini Georgii Thurzo in arce Lethawa, etc. domino amico mihi fratri observandissimo.*

Jegyzet a külzeten: *Recepi anno 88 D[omi]ni appril Maii 1.*[75]

---

kiben azt írja, hogy béküldjem Pándyt, és az Kamenyeczről való levelet is, melyet amaz zsidó áruló bestye kurvafi Szkárosy nem tudom hová tett."

[68] Thurzó György.

[69] Nagybiccse (Trencsén vármegye), mai szlovák neve: Bytča.

[70] Honores mutant mores (sed raro in meliores). = A hivatallal változik az erkölcs, de ritkán jóra.

[71] Balassa András (1538–1591) és második felesége Mindszenthi Kata (+1603).

[72] Lethova = Zsolnalitava vára (Trencsén vármegye), mai szlovák neve: Lietava.

[73] Cheszviczei János?

[74] Sarlay Bálint adórovó Nógrád vármegyében, Divény ostromakor elesett.

[75] A beérkezés dátuma az ó kalendárium szerinti május 1. (Az új kalendárium szerinti május 10.)

6.

Bajnaky István levele Ladislav Kolarnak
1589. január 13. Vágbeszterce[76] (Trencsén vármegye)

Egregie domine, frater mihi semper observandissime et charissime, salutem et servitiorum meorum paratam commendationem! Istentül kegyelmednek az új esztendőben minden jókat kívánok adatni. Engedjen ő szent felsége kegyelmednek sok jó szerencsés új esztendőket kegyelmednek érhetni!

Hogy ennyi időtől fogva én kegyelmednek nem írtam , nem az mi köztönk való igaz és tökéletes barátságnak elfeledéséből, hanem az én sok szántalan utánjárásim miatt történt. Ki vagyon fél egész esztendejével több, hogy egy végbe itthon Besztercén nem voltam ötöd napig. Akkor is sok szántalan occupatiókban[77] lévén etc. Az én uramnak sok szántalan reám bízott dolgai miatt. Kegyelmednek, tudom, hogy sem utai, sem penig egyéb szorgalmatos dolgai nem impediálnak[78] az írásban. De kegyelmed ilyen régi barátjárul és atyafiárul, mint én vagyok, elfeledkezett etc. De mit tehetek róla, ha mindenektől elhagyattatott vagyok és az én régi barátimtúl megutáltattam.

Új híreket kegyelmednek olyakot nem igen írhatok etc. Tudom, ez kegyelmednél vagyon eddig, hogy az végben énnekem egy leánt parancsolt, kinek az menyegzejét húsvét utánra halasztottam, mert nem volna szándékom, hogy ide az *spdpk spdpk* [sodók][79] közibe hoznám, látván az nagy háládatlanságot etc. Bizony annyira megrosszultanak, hogy soha ingyen sem vélhetné ember etc. Bódog ember valaki tőlök eltávozott, avagy eltávozik, mert itt soha semmi jót senki ne reméljen etc. Vagy hat, vagy vak, de én is eltávozom tőlük esztendőm kitelvén. Immár kész helyem is vagyon, ahol két annyi fizetésem is lészen etc. Ott ezeknek az ő mivoltokat recensere longum esset.[80] Balassa Zsigmond[81] úr kérdezte tőlem kegyelmedet, én megmondottam néki az kegyelmed jó állopatját etc. Zodorai,[82] ím, egy levelet írt, melyet praesentibus inclusas kegyelmednek küldtem etc. Kegyelmedet kérem, írjon kegyelemed is énnékem és küldje domino Andrea Jacobaeo.[83] Ha honn nem lennék is, ő kegyelme megtartja énnékem. Hogy bővebben nem írtam, kegyelmed megbocsássa, mert az én uramnak sok dolgai nem szenvedik. Ezzel kegyelmednek ajánlom szolgálatomat és az Úristen éltesse kegyelmedet. Datum raptim in Beszterce die 13 Januarii, anno 89. raptim.

Servitor et frater Step[anus] Bajnaky m[anu] p[ropria]

---

[76] mai szlovák neve: Považská Bystrica
[77] elfoglaltságban
[78] akadályoznak
[79] talán zsidókat akart írni
[80] hosszú lenne felsorolnom
[81] Balassa Zsigmond (1572–1623) Balassa András (1538–1591) és Mérey Anna (1542–1583) fia.
[82] Zodoray István latin nyelvű, 1588. december 24-én, Bécsben írt, Zsolnalitvára küldött, csatolt levele is fennmaradt.
[83] Jacobei András lutheránus lelkész és tanító Liptó vármegyében.

Ha az Úristen időt és alkalmatosságot engedne hozzá, bizony szívem szerént immáron egyszer szembe lennék kegyelmeddel. Nem restelleném oda is elmenni, de ím, holnapután Liptóba mégyek, onnat megjövén mindjárást Bécsbe, onnat oztán ad Brevia Juditia Octavalia[84] Pozsomba jövök alá, és így mulasztom el lassan-lassan az farsangot és böjtet. Azután oztán kegyelmedet az menyegzőre el akarván (ha Isten azt engedi érhetnem) hívom etc. Interim[85] kegyelmed is írjon énnékem állapatja felől, és azt is írja meg énnékem, ha megházasult-é immár kegyelmed ott az tótok közt. Onnat az havasokból írjon valami új híreket is kegyelmed etc. Mert itt caper tibi salvus et haedi[86] etc.

Ez noha igen hitván és sován föld, de mégis rajta csudás dolgok lenni meg nem szűnnek etc. Az podhragyai[87] szűz leányok és özvegy asszonyok is meg kezdtek hasasodni és terehbe szoktak esni, ki énnékem is igen csudásnak tetszik, mert még az igen jó földön sem szokott férfi nélkül efféle történni etc.

Címzés: *Egregio domino Ladislao Rosombergensi rationistae magnifici domini Georgii Thurzo in arce Lethawa etc. domino amico fratri mihi semper observandissimo.*

Jegyzet a külzeten: *Recepit anno 89 domini Januarii 17 Stephanus Bajnaki scribit Lethawa*
R[everendus] dominus Andreas Jacobaeus nacta occasione transmittat rogo.
G. S. Rogat Jacobaeus per me, ut scribendo tuum ille teneris amicitiam

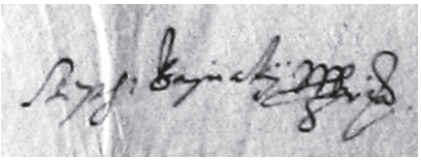

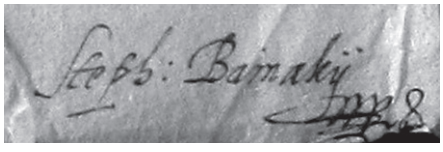

[84] rövid törvénykezési időszak a nyolcados törvényszéken
[85] aközben
[86] Huc ades, o Meliboee; *caper tibi salvus*, et haedi. (Vergilius, *Ecloga VII,* 9.)
[87] Beszterce-Váralja.

Rövidítések és irodalomjegyzék

Balassa
1923 — Balassa Bálint *Minden munkái, II. kötet.* Kiad. Dézsi Lajos. Bp., 1923, 619.

Békesi
1892 — Békesi Emil: *Szék Imre kath. pap, író a XVI. század elejéről.* In: *ItK,* 1892, 32–34.

Benda
1972 — Benda Kálmán: *A királyi Magyarország tiszti címtára 1607–1608.* In: *Levéltári Közlemények,* 43(1972), 265–325.

Eckhardt
1943 — Eckhardt Sándor: *Az ismeretlen Balassi Bálint.* Bp., 1943.

Eckhardt
1955 — Eckhardt Sándor: *Balassi Bálint érsekújvári kalandja.* In: *Irodalomtörténet,* 1955, 445–455.

Eckhardt
1972 — Eckhardt Sándor: *Balassi-tanulmányok,* Bp., 1972.

Takáts
1915 — Takáts Sándor: *A török és a magyar raboskodás.* In: T. S.: *Rajzok a török világból, I. kötet.* Bp., 1915.

Thurzó
1876 — *Bethlenfalvi gróf Thurzó György levelei nejéhez Czobor-szent-Mihályi Czobor Erzsébethez, 1. kötet.* Kiad. Zichy Edmund. Bp., 1876.